

MAGDALENA KAROLAK-MICHALSKA
Warszawa

O ETNOPOLITYCE PAŃSTW WSPÓŁCZESNEJ EUROPY WSCHODNIEJ NIEJEDNORODNE ETNICZNIE I KULTUROWO

KILKA UWAG O ETNOPOLITYCE

W ostatnich dziesięcioleciach obserwuje się wzrost zainteresowania etnicznością i jej znaczeniem w życiu społeczno-politycznym państw (tzw. rewitalizacja etniczności)¹. Czynniki etniczny w procesach politycznych jest szczególnie istotny w państwach polietnicznych, gdzie konflikty społeczno-polityczne mogą wynikać z przynależności etnicznej².

Etnopolityka odnosi się do relacji między etnicznością i polityką. Dotychczas ważną dyscypliną w badaniu etniczności była etnologia (antropologia etniczności), która koncentruje się na kulturze, tożsamości i samookreśleniu narodu (ludu). W ostatnim okresie daje się zauważyć, że etniczność ma coraz ściślejsze związki z życiem społecznym, w tym z polityką. Pojawiają się nowe dyscypliny (subdyscypliny), które badają etniczność (etnodemografia, etnosocjologia, etnopolitologia). Polityczny kontekst badania etniczności odnosi się do programów i działań w zakresie etnopolityki. W sferze teoretycznej pojawia się konieczność rozwoju etnopolitologii (*ethnopolitical sciences*) czerpiącej metody badawcze zarówno z politologii, jak i etnologii. Etnopolitologia w zasadzie odnosi się do podstawowych kategorii analizy politologicznej (władzy, systemu politycznego, kultury politycznej, konfliktu politycznego, interesów politycznych, świadomości politycznej, socjalizacji politycznej), w której podmiotem polityki są grupy etniczne. Możemy więc przyjąć, że etnopolitologia stanowi podstawę teoretyczną etnopolityki (ang. *ethnopolitics*, niem. *Ethnopolitik*, ros. этнополитика) i – jako subdyscyplina politologii – wykorzystuje także metodologię i przedmiot badań etnologii, zajmując się politycznymi uwarunkowaniami zjawisk i procesów etnicznych, w tym: 1) badaniem problematyki związanej z kształ-

¹ Pojęcie „etniczność” wprowadził do obiegu naukowego D. Riesman. W literaturze występują cztery kierunki badań nad etnicznością: 1) primordializm; 2) instrumentalizm; 3) konstruktywizm; 4) funkcjonalizm. Zob. V. Ačkasov, *Etnopolitologia*, St. Peterburg 2005, s. 30-32; Na temat etniczności piszą również: W. Konarski, *Etniczność jako wartość w polityce*, w: B. Kaczmarek (red.), *Metafory polityki 3*, Warszawa 2005; J. Mucha, *Oblicza etniczności. Studia teoretyczne i empiryczne*, Kraków 2005.

² Zob. na temat świadomości narodowej: B. Zientara, *Świt narodów europejskich. Powstanie świadomości narodowej na obszarze Europy pokałiońskiej*, Warszawa 1985.

towaniem i realizacją etnopolityki; 2) ideologii i praktyki ruchów etnopolitycznych; 3) zależności między przynależnością etniczną a zachowaniami politycznymi; 4) relacji między państwem i wspólnotami etnicznymi; 5) stosunków międzyetnicznych; 6) etnokulturowych właściwości polityki i rządzenia państwem. Upraszczając, etnopolityka to oddziaływanie reprezentujących państwo elit władzy na grupy etniczne, których elity polityczne dokonują „wewnętrznej” weryfikacji państwowej etnopolityki i podejmują stosowne działania oraz wzajemne relacje między samymi grupami etnicznymi. Kluczowe dla analizy są więc trzy kategorie z zakresu etnopolityki, które możemy potraktować jako jej podmioty: 1) państwo; 2) elity polityczne reprezentujące, z jednej strony, państwo i z drugiej – grupy etniczne; 3) grupy etniczne. W ujęciu przedmiotowym etnopolityka, jako działalność praktyczna, składa się z trzech, współzależnych komponentów: 1) etniczności – urzeczywistnianej przez wspólnoty etniczne w polityce i życiu społecznym; 2) organizmów etnopolitycznych – obejmujących całość form organizacji życia społecznego i ich instytucji politycznych, w tym norm prawnych i politycznych, a także – ukształtowanych tradycją i zwyczajami – instytucji etnospołecznych; 3) procesów etnopolitycznych – obejmujących reprezentację polityczną wspólnot etnicznych w organach władzy, ich partycypację w zarządzaniu państwem i zachowania polityczne, działalność etnicznych organizacji społeczno-politycznych, procesy narodotwórcze, kwestię językową³. Użyteczną jest również definicja Krystiana Gołaszczyńskiego, wedle której etnopolityka to

„system[,] w którym najistotniejsze są stosunki etniczne istniejące w ramach procesów społeczno-politycznych, które wpływają na władzę, politykę, idee, normy prawne, działalność instytucji i partii, i sprzyjają rozwojowi harmonijnych stosunków etnicznych w wieloetnicznym państwie na zasadzie równoprawności”⁴.

W literaturze przedmiotu funkcjonuje także określenie polityka etniczna, które polscy autorzy definiują jako

„politykę szczegółową państwa, polegającą na kreowaniu i realizacji przez organy władzy publicznej, przy udziale podmiotów niepublicznych, określonych działań podejmowanych w oparciu o system wewnętrznych i międzynarodowych regulacji prawnych, instytucjonalnych i koncepcyjno-programowych, determinowanych przez jego skład etniczny oraz czynniki historyczno-kulturowe, polityczne i społeczno-ekonomiczne. Jej celem jest regulacja całości kształtu stosunków etnicznych w państwie, monitorowanie sytuacji etnicznej oraz zapobieganie i rozwiązywanie konfliktów etnicznych lub zarządzanie nimi. Działania w tym zakresie mogą prowadzić albo do eksterminacji, wykluczenia lub asymilacji, albo do rozwoju tożsamości narodowej poszczególnych grup mniejszościowych oraz włączania ich w procesy decyzyjne”⁵.

³ A. Wierzbicki, *Etnopolityka w Azji Centralnej. Między wspólnotą etniczną a obywatelską*, Warszawa 2008, s. 22; A. Wierzbicki, M. Karolak-Michalska, *Mniejszość rosyjska w etnopolityce państw Europy Wschodniej i Azji Centralnej*, Warszawa 2016, s. 27 i nast.

⁴ K. Gołaszczyński, *Etnopolityka jako funkcjonalny element kształtujący system polityczny Republiki Zimbabwe*, Toruń 2014, s. 13.

⁵ R. Zenderowski, H. Chałupczak, W. Baluk, *Polityka etniczna: próba teoretycznej konceptualizacji*, w: H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Baluk (red.), *Polityka etniczna współczesnych państw Europy Środkowo-Wschodniej*, Lublin 2015, s. 93–94. „Polityka etniczna/narodowościowa” należy do grupy kilku najważniejszych pojęć istotnych z perspektywy rozważań dotyczących kwestii narodowościowych. Stanowi przedmiot badań politologów, a także część badań stosunków międzynarodowych. Mniejszości

Do najczęściej deklarowanych w literaturze przedmiotu celów polityki etnicznej należy zaliczyć: 1) umożliwienie pełnej partycypacji politycznej poszczególnych grup etnicznych w systemie politycznym danego państwa – polityka etniczna umożliwia indywidualne i zbiorowe wyrażanie etniczności w polityce poprzez reprezentację wspólnot etnicznych w organach władzy i ich partycypację w zarządzaniu państwem; aktywne poszukiwanie sposobów wpływania na politykę, a równocześnie zachowania integralności etnicznej swej grupy stanowi sedno etnopolityki; 2) tworzenie warunków do współpracy pomiędzy poszczególnymi grupami etnicznymi – polityka etniczna jako działalność służąca współdziałaniu ludzi o różnej przynależności etnicznej i dokonywana za pośrednictwem atrybutów duchowych i społecznych, takich jak kultura, język, mentalność, tradycje i obyczaje; 3) regulowanie stosunków między grupami etnicznymi – polityka etniczna normuje stosunki etniczne między państwem i wspólnotami etnicznymi, jak również między samymi wspólnotami; 4) uzgadnianie i harmonizacja interesów – polityka etniczna jako realizacja interesów każdej wspólnoty etnicznej, uwzględniając specyfikę ich mentalności, sposobu życia, historii, dziedzictwa kulturowego niezależnie od liczebności i zawartego bądź rozproszonego zamieszkania; 5) zapobieganie i rozwiązywanie konfliktów etnicznych, ochrona mniejszości, utrwalanie tolerancji międzyetnicznej – polityka etniczna jako rozwiązanie sprzeczności w sferze stosunków etnicznych; 6) zaspokajanie potrzeb i aspiracji poszczególnych grup etnicznych – polityka etniczna jako działania mające na celu realizację socjalnych, politycznych oraz kulturowych aspiracji wspólnot etnicznych i poszczególnych obywateli – członków tych wspólnot; 7) tworzenie warunków do rozwoju i podtrzymywania tożsamości narodowej, a także odrodzenia narodowego, np. po okresie przymusowej asymilacji – polityka etniczna jako tworzenie warunków do zachowania i rozwoju wspólnot etnicznych; 8) promowanie i utrzymywanie jedności (integralności) społecznej i politycznej państwa (suwerenności) oraz poszczególnych grup etnicznych – polityka etniczna jako dążenie do utrwalenia jedności narodowej, przestrzegania indywidualnych i zbiorowych praw i wolności; 9) integracja i asymilacja członków poszczególnych grup etnicznych z narodem większościowym/titularnym. Badacze podkreślają, że wspomniane powyżej cele polityki etnicznej dają się zaklasyfikować do dwóch ogólnych kategorii: a) celów odnoszących się do relacji międzyetnicznych; b) celów koncentrujących się wokół konkretnych podmiotów, jakimi na ogół są z jednej strony grupy etniczne, z drugiej zaś państwo, w którym zamieszkują⁶.

POLITYKA ETNICZNA W PRAKTYCE

Monitoring sytuacji grup mniejszości narodowych i etnicznych⁷ w poszczególnych państwach Europy, w tym Europy Wschodniej, a także rozwój polityki etnicznej

etniczne/narodowe i polityka etniczna prowadzona wobec nich są analizowane w kategoriach determinanty zachowań państw w stosunkach międzynarodowych. Polityka etniczna bywa także generatorem konfliktów etnicznych, których zasięg nierzadko wykracza poza granice poszczególnych państw.

⁶ R. Zenderowski, H. Chałupczak, W. Bałuk, *Polityka etniczna: próba...*, s. 48-50.

⁷ Badając pojęcie „mniejszości”, można zgodzić się z J. J. Precece, że „nie istnieje obecnie żadna uniwersalna definicja 'mniejszości'. Przez „mniejszości narodowe” rozumie się tych jej członków, któ-

w regionie z pewnością będzie łączył się z kolejnymi badaniami kwestii narodowościowych. Już dziś można stwierdzić, że specyfika historyczna i polityczno-społeczna rzutuje i będzie dalej wpływać na wprowadzanie rozwiązań w zakresie etnopolityki. Przed państwami Unii Europejskiej stają coraz to nowe wyzwania, czy to w postaci emigracji uchodźców syryjskich, czy związane z przyjmowaniem na terytorium UE emigrantów z Ukrainy, gdzie ma miejsce konflikt donbaski. Warto dodać w tym miejscu, że w obliczu fali uchodźców syryjskich, UE nadal nie ma kompleksowego pomysłu na rozwiązanie kryzysu i (pozornie) stara się zaradzić tylko najbardziej trudnym sprawom. Przykładowo, wprowadzenie w 2015 r. kontroli na granicach niemieckich było reakcją na chaos na monachijskim dworcu i dramatyczne apele władz miasta w mediach. Z kolei z licznych wypowiedzi kanclerz Angeli Merkel wynika, że liczy na to, że RFN uda się przekonać pozostałe kraje UE do „sprawiedliwego podziału obciążeń”. Tymczasem niektórzy niemieccy politycy domagają się kar finansowych dla krajów UE, które sprzeciwiają się systemowi obowiązkowych kwot, co z kolei stwarza pole do konfliktów wewnętrznych⁸.

Szczególnie istotny w formułowaniu polityki etnicznej danego państwa wobec napływającej do niego ludności jest czynnik tożsamości i kultury poszczególnych narodów żyjących w danym kraju, który w znacznym stopniu koresponduje z utożsamianiem bądź też nie poszczególnych jednostek z państwem zamieszkania. Krótki przegląd polityk etnicznych Białorusi, Litwy, Mołdawii i Ukrainy ukazuje szeroki katalog kwestii związanych z zamieszkiwaniem danych państw więcej niż jednej narodowości⁹. Widać wyraźnie – szczególnie na przykładzie współczesnej Ukrainy – że pomijanie znaczenia polityki etnicznej w państwach polietnicznych skutkuje poważnymi konsekwencjami natury społeczno-politycznej, które przekładają się nie tylko

rzy są obywatelami danego państwa i którzy są uznani za naród. Na ogół „mniejszością narodową” są obywatele danego państwa, różniący się pochodzeniem etnicznym od większości narodu i utożsamiających się z narodem zorganizowanym we własnym państwie. Coraz częściej badacze uznając, iż pojęcie „mniejszość narodowa” ma wymiar polityczny, stosują termin „mniejszość etniczna”. „Mniejszość” może oznaczać niekorzystne, niepełnoprawne położenie. Zob. H. Chałupczak, *II Rzeczpospolita a mniejszość polska w Niemczech*, Poznań 1992, s. 15; G. Janusz, *Zagadnienia teorii i praktyki grup etnicznych*, Lublin 1993, s. 32; J. Mucha, *Stosunki etniczne we współczesnej myśli socjologii*, Warszawa 2006, s. 163-188; A. Posern-Zieliński, *Etniczność. Kategorie. Procesy etniczne*, Poznań 2005, s. 66-68; J. J. Preece, *Prawa mniejszości*, Warszawa 2007, s. 24; Zob. także: K. Kwaśniewski, *Socjologia mniejszości a definicja mniejszości narodowej*, „Sprawy Narodowościowe” 1992, t. 2; Na ten temat piszą również: J. Polakowska-Kujawa, *Migracje, mniejszości, nacjonalizm. Problemy teoretyczne i realia społeczne*, Warszawa 1994; A. Wierzbicki, *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce. Status prawno-konstytucyjny*, w: W. Jakubowski, T. Słomka (red.), *Porządek konstytucyjny w Polsce*, Warszawa-Pułtusk 2008, s. 235.

⁸ A. Ciechanowicz, *Uchodźcy: coraz większe trudności dla Niemiec*, 16.09.2015, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-09-16/uchodzczy-coraz-wieksze-trudnosci-niemiec> (12.10.2016).

⁹ Zob. G. Janusz, *Ochrona praw mniejszości narodowych w Europie*, Lublin 2011; Этнополитическая ситуация в Крыму, „Украина. Информационно-аналитический мониторинг” 2010, nr 11-12; В. Котихоренко, Етнічні конфлікти і прототірічі в сучасній Україні. Політологічний концепт, Київ 2004; Л. Бызов, *Контуры новорусской трансформации. Социокультурные аспекты формирования современной российской нации и эволюция социально-политической системы*, Москва 2013; W. Łysek, *Moldawia między Wschodem i Zachodem*, 22.11.2012, <http://www.kresy.pl> (12.12.2012).

na konflikt etnopolityczny, ale także dotyczą zagrożenia integralności terytorialnej państwa (aneksja Krymu przez Rosję)¹⁰. Stąd tak ważne jest budowanie dojrzałych i dostosowanych do potrzeb danego państwa mechanizmów określających funkcjonowanie relacji „naród tytularny – narody nietylularne”.

Dla budowania owych mechanizmów szczególnie ważna jest znajomość uwarunkowań i determinant o charakterze wewnątrzpaństwowym i międzynarodowym. Wśród tych pierwszych szczególnie ważne są: 1) struktura etniczna państwa; 2) czas, okoliczności i długość pobytu mniejszości etnicznych/narodowych, mniejszości autochtoniczne i napływowe w danym państwie; 3) stopień zorganizowania społeczno-politycznego mniejszości etnicznych/narodowych/imigrantów; 4) stratyfikacja socjoekonomiczna społeczeństwa; 5) konflikty etniczne (skala, intensywność, przyczyny); 6) tradycje państwowe i niepaństwowe związane z wielokulturowością i społeczne postawy wobec wielokulturowości; 7) status narodu tytularnego/większościowego zapisany w konstytucji oraz w innych istotnych aktach normatywnych; 8) stopień wyspecjalizowania podmiotów kreujących założenia i realizujących politykę etniczną (instytucje rządowe i pozarządowe) oraz różne poziomy funkcjonowania tych instytucji (np. regionalny); 9) stereotypy i uprzedzenia narodowościowe; 10) dystans etniczny do mniejszości etnicznych/narodowych/imigrantów; 11) ustrój polityczny państwa. Z kolei w grupie uwarunkowań międzynarodowych polityki etnicznej wskazać trzeba na: 1) prawnomiędzynarodowe zobowiązania państwa (multilateralne); 2) stosunki bilateralne z innymi państwami w kontekście mniejszości narodowych; 3) politykę państw narodowych wspierającą rodaków mieszkających poza granicami państwa; 4) odległość od państwa osiedlenia głównych skupisk danej grupy etnicznej/narodowej; 5) koordynację polityki etnicznej z państwami sąsiednimi; 6) doświadczenia historyczne z mniejszościami w skali polityki międzynarodowej; 7) umiędzynarodowienie kwestii etnicznych w danym kraju jako instrument wywierania wpływu na rząd (prawa mniejszości jako pretekst); 8) położenie geopolityczne i zmiany granic (ich stabilność)¹¹.

Analiza literatury przedmiotu z zakresu uwarunkowań, podmiotów, koncepcji i realizacji polityki etnicznej w państwach Europy Wschodniej prowadzi do wniosku, że brakuje w tym zakresie syntetycznych opracowań, odnoszących się do podejmowania prób bilansu i budowania scenariuszy potencjalnych kroków władz państwowych na obszarze polityki etnicznej poszczególnych państw. Co ważne, dynamika zachodzą-

¹⁰ W marcu 2014 r. władze Krymu, obawiając się niechcianej przez większość mieszkańców ukraińskiej półwyspu, podjęły decyzję o przeprowadzeniu referendum w sprawie jego przyłączenia do Federacji Rosyjskiej, poprzedzoną deklaracją niepodległości Autonomicznej Republiki Krym i miasta Sewastopol (11 marca 2014 r.). W referendum, które odbyło się 16 marca 2014 r., przy frekwencji przekraczającej 80% uprawnionych, około 97% głosujących opowiedziało się za przyłączeniem do Rosji, a 18 marca 2014 r. prezydent Rosji Władimir Putin podpisał umowę z przewodniczącym krymskiego parlamentu, premierem Krymu oraz merem Sewastopola, na mocy której Krym i Sewastopol stały się nowymi podmiotami Federacji Rosyjskiej. *Referendum bez niespodzianek. Co dalej z Krymem?*, <http://www.polskieradio.pl> (29.03.2014).

¹¹ R. Zenderowski, H. Chałupczak, W. Baluk, *Polityka etniczna: próba...*, s. 76-83.

cych procesów z jednej strony (np. na Ukrainie), z drugiej zaś brak dostępu do wiarygodnych danych (np. na Białorusi) utrudniają tworzenie komplementarnych prognoz zarysowujących potencjalną ewolucję polityki etnicznej poszczególnych państw, uwzględniającą oddziaływanie wielu czynników wewnątrzpaństwowych, w tym ewolucję systemu partyjnego w kierunku etniczacji lub deetniczacji polityki¹² czy sytuację społeczno-ekonomiczną państwa¹³.

Tabela 1

Polityka etniczna wybranych państw Europy Wschodniej – próba bilansu i prognoz

DOTYCHCZASOWY BILANS	PERSPEKTYWA
BIAŁORUŚ	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ W praktyce w sprawach polityki etnicznej niewiele zależy od władz samorządowych i lokalnych; ▪ Reżim Łukaszenki prowadzi politykę asymilacji państwowej, unika zadrażnień na tle narodowościowym, hamuje uzewnętrznianie się kontrastów kulturowych i etnicznych; nie prowadzi polityki dyskryminacyjnej wobec żadnej narodowości, a każda z nich łącznie z białoruską, podlega kontroli aparatu państwowego; ▪ Miernikiem wartości obywatela Białorusi, niezależnie od jego przynależności etnicznej, jest stopień lojalności wobec władzy; ▪ Ograniczana jest działalność organizacji mniejszościowych, które związane są z zagranicznymi ośrodkami decyzyjnymi lub przejawiają autonomiczną aktywność, bez uzgadniania z odpowiednimi instytucjami państwowymi; ▪ Władze Białorusi kładą nacisk na budowę instytucjonalnych form współpracy legalnych organizacji z administracją; w praktyce instytucje te (np. Konsultacyjna Rada Etniczna, rady narodowościowe przy wydziałach ds. religii i narodowości w urzędach obwodowych) nie mają wpływu na politykę; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Brak zmiany systemu politycznego na Białorusi i nowych podmiotów polityki etnicznej, liderów i koncepcji; ▪ Brak realnych perspektyw zmiany układu politycznego Białorusi, który mógłby wpłynąć na przewartościowanie w polityce etnicznej; ▪ Dotychczasowy model polityki etnicznej najprawdopodobniej będzie kontynuowany; ▪ Dalsza stagnacja w zakresie ustawodawstwa dotyczącego spraw etnicznych; ▪ Rutynowe działania w obszarze praktycznej realizacji istniejących programów;

¹² Na ten temat piszą m.in.: J. Rothschild, *Ethnopolitics: a Conceptual Framework*, New York 1981; D. Zisserman-Brodsky, *Constructing Ethnopolitics in the Soviet Union: Samizdat, Deprivation, and the Rise of Ethnic Nationalism*, New York 2003; J. G. Kelly, *Ethnic Politics in Europe. The Power of Norms and Incentives*, Oxford 2006.

¹³ Z obserwacji autorki wynika, że pogłębionej refleksji naukowej wymagają nie tylko zagadnienia dotyczące bilansu i prognoz polityki etnicznej w państwach Europy Wschodniej, ale także takie fenomeny jak: 1) współczesne i historyczne determinanty polityki etnicznej państw regionu (ustrojowo-polityczne, prawne, demograficzne, społeczno-kulturowe); 2) funkcjonowanie podmiotów badanej polityki; 3) założenie polityki etnicznej; 4) faktyczne funkcjonowanie i realizowanie polityki etnicznej oraz jej rezultaty.

LITWA	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Polityka etniczna nie została jednoznacznie określona w żadnym dokumencie; ▪ O stosunku do mniejszości decydują narodowo-państwowe interesy Litwy; ▪ Uznanie przez władze litewskie międzynarodowych standardów ochrony mniejszości miało charakter koniunkturalny i było instrumentem w realizacji kolejnych celów państwa; ▪ Władze litewskie przypisują coraz mniejsze znaczenie ochronie mniejszości i nie są zainteresowane trwałym uregulowaniem ich prawnego statusu, o czym świadczy brak ustawy o mniejszościach (poprzednia straciła moc prawną w 2010 r.); ▪ Działania władz i jej terenowych agend dotyczą obszarów związanych z codziennym życiem mniejszości i ich udziałem w społeczeństwie litewskim: 1) zmiany w liczbie mniejszości narodowych (zmniejszenie m.in. na skutek asymilacji); 2) zmiany stosunków etnicznych (np. liczne osadnictwo Litwinów na obszarach zwanego zamieszkiwania mniejszości); 3) własność – władze państwowe prowadziły reprivatyzację ziem na wsiach i nieruchomości w Wilnie; 4) język – obowiązujący jest język litewski, np. usuwa się pod karą dwujęzyczne napisy; 5) szkolnictwo – władze zabiegają o wzrost liczby uczniów w szkołach litewskich, kosztem spadku w szkołach z językiem mniejszości; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Litwa będzie kontynuowała asymilacyjną politykę wobec mniejszości; ▪ Mechanizmem utrudniającym politykę asymilacyjną będzie dalsza aktywność społeczna i polityczna mniejszości narodowych i etnicznych, m.in. w działalności samorządowej, parlamentarnej; ▪ Sytuacja mniejszości rosyjskiej na Litwie będzie korespondowała z polityką Rosji wobec rodaków za granicą; ▪ Na politykę wobec Polaków będzie wpływać ocena wydarzeń historycznych, aspiracje do zachowania tożsamości narodowej, jak też relacje z Polską; ▪ Mało prawdopodobne wydaje się odejście Litwy od obecnie realizowanej polityki etnicznej w stronę europejskich standardów; ▪ Przejawia się tendencja do ograniczenia zakresu oddziaływania mniejszości narodowych oraz zdynamizowania procesów asymilacyjnych, które oficjalnie są definiowane jako procesy integracyjne;
MOŁDAWIA	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Władze mołdawskie starają się działać na rzecz rozwoju i ochrony mniejszości narodowych, jednak ich aktywność nie ma charakteru kompleksowego; z jednej strony widoczna jest gotowość rządu do działania na rzecz udoskonalenia polityki etnicznej państwa, z drugiej obserwuje się brak efektów w tej materii; rząd nie sformułował programu, który szanowałby prawa językowe mniejszości narodowych i propagował język państwowy; ▪ Działania na rzecz wzmocnienia pozycji języka rosyjskiego przez komunistyczne władze doprowadziły do wzrostu niepokojów w społeczeństwie i pogłębiły podział między rumuńskojęzycznymi i rosyjskojęzycznymi mieszkańcami Mołdawii; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ W ciągu najbliższych lat polityka etniczna Republiki Mołdawii zachowa podstawowe cechy, choć każda z opcji politycznych znajdujących się u władzy będzie realizowała swój szczegółowy program; ▪ Pozytywne zmiany mogłyby się dokonać za sprawą czynnika ekonomicznego – reformy w ramach procesu integracji europejskiej i pomoc rozwojowa UE prowadzą do wzrostu możliwości Mołdawii, a to pozwala władzom na przeznaczenie środków na rozwój kultury i tożsamości nie-Mołdawian, zachęcając mniejszości do integracji ze społeczeństwem mołdawskim;

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Problemy językowe używane są do tworzenia podziałów wśród mieszkańców Mołdawii; ▪ Istotne są problemy: implementacja prawa mniejszości narodowych oraz ograniczony udział nie-Mołdawian w życiu publicznym; problem z nauczaniem języków mniejszości w szkołach i pobieranie nauki w tych językach (oprócz języka rosyjskiego), dostępność podręczników i odpowiednia liczba nauczycieli; ▪ Ograniczanie środków na działania Biura Relacji Międzyetnicznych i innych instytucji zajmujących się kwestiami mniejszości; ▪ Podziały w Mołdawii są nadal silne, a trudności z integracją mniejszości częściowo wynikają z winy władz mołdawskich; integracja społeczna ludności nietytularnej nie pozwala na polepszenie ekonomicznej i polityczno-społecznej sytuacji nie-Mołdawian, utrudnia formułowanie mołdawskiego narodu politycznego; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potrzebna jest zrównoważona polityka językowa, uwzględniająca interesy wszystkich mniejszości i narodu tytularnego; ▪ Wykorzystywanie podziałów tożsamościowych, językowych i etnicznych do celów politycznych także w przyszłości będzie utrudniać wypracowanie spójnej i długofalowej koncepcji integracji mniejszości; bez ogólnonarodowej koncepcji integracji efekty polityki etnicznej w tej sferze będą słabe;
Ukraina	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Realizowany do 2014 r. model polityki etnicznej opierał się na zasadzie unitarności państwa, w którym dominowało formułowanie „ukraińskiego narodu politycznego”, opartego na społeczeństwie obywatelskim, zintegrowanym wokół „idei państwa”; w tym celu przyjęto demokratyczne rozwiązania prawne, dbające o realizację założeń polityki etnicznej; ▪ Do sukcesów polityki etnicznej 1991-2014 (do chwili wybuchu konfliktu na wschodzie) można zaliczyć stopień zaspokajania potrzeb narodowych mniejszości, rozwój ich struktury organizacyjnej oraz wypracowanie form ich współpracy z organami władz państwowych; ▪ Sfera stosunków etnicznych na Ukrainie nie była pozbawiona problemów – czynniki konfliktogenne uległy zaostreniu po uzyskaniu niepodległości przez Ukrainę (np. problem krymski, dwujęzyczność ukraińsko-rosyjska, status ludności rosyjskiej); ▪ Wydarzenia z 2014 r. (eskalacja nastrojów separatystycznych na terenie południowo-wschodniej Ukrainy, aneksja Krymu przez Rosję, wybuch prorosyjskiej rebelii w obwodach donieckim i ługańskim) ukazały skutki i zagrożenia płynące z braku należytej uwagi władz ukraińskich wobec czynnika etnopolitycznego; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uwzględniając aneksję Krymu, można prognozować, że państwo będzie wykazywało ostrożny stosunek do kwestii autonomii narodowo-kulturowej; ▪ Stworzenie mechanizmów przeciwdziałania tendencjom odśrodkowym i szerzeniu nastrojów i ruchów separatystycznych; konieczność wypracowania nowych zasad etnopolitycznych wobec przesiedleńców z Krymu; ▪ Wypracowania rozwiązań w zakresie polityki etnicznej wymagają południowo-wschodnie regiony państwa – przewyciężenie nastrojów antyukraińskich oraz prorosyjskiej orientacji części obywateli; polityka etniczna powinna być skierowana na neutralizację największych zagrożeń z udziałem czynnika etnicznego; ▪ Zmiany w polityce językowej i ewolucja w kierunku rozszerzenia obszarów stosowania języków mniejszości na szczeblu lokalnym, przy zachowaniu statusu języka ukraińskiego jako państwowego.

- Współczesna sytuacja Ukrainy jest nacechowana aktualizacją atrybutów etniczności: przeciwnościami pomiędzy interesami państwa scentralizowanego a aspiracjami sił politycznych, dążących do federalizacji i autonomii narodo-kulturowej; statusem państwowym języka ukraińskiego a języka rosyjskiego, a także orientacją prorosyjską części ludności wschodu i południa Ukrainy;
- Głównym celem polityki etnicznej państwa jest stworzenie optymalnych warunków do harmonijnego rozwoju i współistnienia komponentów struktury etnicznej ukraińskiego społeczeństwa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: E. Mironowicz, *Polityka etniczna Białorusi*, w: H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Baluk (red.), *Polityka etniczna współczesnych państw Europy Środkowo-Wschodniej*, Lublin 2015, s. 147-148; A. Bobryk, Z. Kurcz, *Polityka etniczna Litwy*, w: H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Baluk (red.), *Polityka etniczna...*, s. 277-284; M. Kosienkowski, *Polityka etniczna Mołdawii*, w: H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Baluk (red.), *Polityka etniczna...*, s. 320-327; D. Paprocka, *Gaugazja w kontekście procesu integracji Mołdawii z Unią Europejską*, w: B. Piskorska, M. Kosienkowski (red.), *Mołdawia i Unia Europejska: od współpracy do integracji*, Lublin 2014; N. Teres, A. Jakubowski, *Polityka etniczna Ukrainy*, w: H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Baluk (red.), *Polityka etniczna...*, s. 523-529.

W dyskusjach na temat roli polityki etnicznej w regionie pojawiają się coraz częściej głosy, że w państwach Europy Wschodniej jest ona niezwykle istotnym elementem realizacji podstawowych funkcji tamtejszych krajów. Badacze podkreślają także, że realizowane w Europie Wschodniej koncepcje polityki etnicznej służą przede wszystkim budowie, odbudowie i umacnianiu tożsamości narodu większościowego danego państwa, dopiero potem zaspokajaniu potrzeb żyjących w jego granicach mniejszości narodowych i etnicznych. Nie brakuje również opinii, że polityka etniczna jest probierzem otwartości i demokratyzacji współczesnego systemu politycznego państw Europy Wschodniej. Równie ciekawe wydają się być opinie, że długotrwały kryzys ekonomiczny, w którym znajdują się niektóre państwa regionu, skutkować może ożywieniem dawnych waśni narodowościowych, uprzedzeń i negatywnych stereotypów, a także konfliktami etnicznymi z użyciem przemocy, w różnej skali i zasięgu oraz poważnymi „zadrażnieniami” w stosunkach bilateralnych.

Przykładowo, władze Białorusi głoszą tezę, że w państwie tym nie ma żadnych podstaw do pojawienia się konfliktów na tle narodowościowym, rasowym lub językowym. Według nich, sytuacja etniczna jest stabilna i bezkonfliktowa, a nadrzędnym celem państwa jest zachowanie takiego stanu rzeczy. Ważnym instrumentem realizacji polityki etnicznej jest tzw. ideologia państwowa, realizowana od 2003 r., definiująca pojęcie narodu białoruskiego, który stanowią nie tylko Białorusini (większość), lecz także Rosjanie, Ukraińcy, Polacy, Litwini, Żydzi i Tatarzy rozumiani jako: „dzieci jednej Ojczyzny”. Z kolei niezależni socjologowie i politolodzy białoruscy „ideologię państwową” określają jako utopijną i służącą uzasadnieniu autorytarnego systemu

władzy¹⁴. Profesor Eugeniusz Mironowicz zauważa, że wraz z powstaniem „ideologii państwowej” na początku XXI w. z porządku prawnego zaczęło znikać pojęcie „mniejszości narodowych i etnicznych”. Zastąpiono je określeniem „wspólnoty etniczne” i tezą, że na Białorusi nie ma obecnie mniejszości narodowych ani narodu tytularnego w rozumieniu europejskim. Są jedynie „wspólnoty etniczne”, z których najliczniejsza jest białoruska, tworząca razem naród białoruski. Językiem urzędowym, środków masowego przekazu i codziennej komunikacji zdecydowanej większości „narodu białoruskiego” jest język rosyjskiej „wspólnoty etnicznej”, liczącej około 10% ludności państwa. Jest to efekt świadomej polityki władz Białorusi, które pod hasłami równości wszystkich wspólnot etnicznych i wolności wyboru modelu rozwoju kulturalnego wyeliminowały z życia publicznego język białoruski i wszystkie elementy kulturowe służące budowaniu tożsamości narodowej¹⁵. „Białoruskość w tradycyjnym rozumieniu – jako wspólnota etniczna, kulturowa i językowa tworząca naród, jest definiowana przez władze jako nacjonalizm, który należy zwalczać wszelkimi sposobami i w każdej przestrzeni życia publicznego”¹⁶.

Z kolei współczesna polityka etniczna Republiki Litewskiej jest w istotnym zakresie odbiciem i konsekwencją losów narodu litewskiego i jego państwa. Na przełomie lat 80. i 90. XX w. na Litwie nastąpiła mobilizacja etniczna zainspirowana przez litewskich działaczy narodowych i podjęta przez Litwinów. Rywalizacja dotyczyła w równym stopniu treści symbolicznych, dziedzictwa kulturowego, zasobów pamięci społecznej czy też możliwości posiadania, bogacenia się, zajmowania wyższych pozycji kosztem mniejszości – odsuwanych od uprzywilejowania (Rosjanie) i dążących do odzyskania swojego (Polacy)¹⁷. Badacze problematyki podkreślają, że marginalizacja miejsca i wpływów mniejszości narodowych i etnicznych dawała Litwinom wymierne korzyści, stanowiąc zarazem przyczynek do utożsamiania się z Republiką Litewską jako własnym państwem¹⁸. Potwierdza to obserwacja sceny politycznej

¹⁴ E. Mironowicz, *Polityka etniczna Białorusi*, w: H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Baluk (red.), *Polityka etniczna: próba...*, s. 99-100.

¹⁵ Obecny model polityki etnicznej na Białorusi jest budowany od 1995 r., gdy reżim Aleksandra Łukaszenki odciął się od parlamentarnego systemu politycznego i zapoczątkował centralizację władzy wokół urzędu prezydenckiego. Zob. E. Mironowicz, *Historia państw świata XX wieku. Białoruś*, Warszawa 2007.

¹⁶ E. Mironowicz, *Polityka...*, w: H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Baluk (red.), *Polityka etniczna: próba...*, s. 100; Zob. także na temat mniejszości narodowych wobec polityki etnicznej na Białorusi: T. Gawin, *Zwycięstwa i porażki. Odrodzenie polskości na Białorusi w latach 1987-2000*, Białystok 2003; T. Małowicz, *Związek Polaków a stowarzyszenia mniejszości narodowych*, w: Z. Winnicki, T. Gawin (red.), *Polska mniejszość na Białorusi. Związek Polaków na Białorusi w 20-lecie działalności*, Białystok 2010; por. T. Szyszlak (red.), *Kwestia romska w polityce państw Europy Środkowej i Wschodniej*, Wrocław 2001.

¹⁷ Zob. szerzej na ten temat: W. Misiak, Z. Kurcz, A. Sakson (red.), *Z pogranicza na pogranicze w świetle teorii i wyników badań*, Wrocław 2005; Z Kurcz, *Mniejszość polska na Wileńszczyźnie. Studium socjologiczne*, Wrocław 2005.

¹⁸ W polityce etnicznej niepodległej Litwy najważniejsze znaczenie miały: ustawa o mniejszościach narodowych, relacja języka państwowego do języków mniejszości narodowych, pisownia imion i na-

Litwy, na której różniące się programami partie zgodne są w sprawie stosunku do mniejszości, szczególnie polskiej¹⁹.

Ciekawą na mapie Europy Wschodniej wydaje się być również polityka etniczna Mołdawii, gdzie kwestia tożsamości narodu tytularnego jest jednym z głównych problemów państwa²⁰. Ranga polityki etnicznej w Mołdawii jest dość wysoka, co swoje uwarunkowania znajduje m.in. w kwestii różnic tożsamościowych narodów zamieszkujących państwo²¹, w dużym odsetku mniejszości w strukturze ludnościowej państwa (20-30%), w pozyskiwaniu struktury wyborczej przez siły polityczne, w pamięci o konfliktach etnicznych skutkujących m.in. utratą kontroli nad Naddniestrzem, w końcu w dążeniu do integracji z UE, co wymaga poszanowania praw człowieka, w tym mniejszości narodowych. Należy jednak zaznaczyć, że określenie rangi polityki etnicznej jako wysokiej nie oznacza, że działania są efektywne. Warto dodać, że polityka etniczna Mołdawii ma często niespójny charakter, co jest pokłosiem tego, że władzę zwykle sprawują koalicje, składające się z ugrupowań o różnych poglądach na kwestie narodowościowe²². Eksperti zajmujący się problematyką polityki etnicznej Mołdawii wskazują również, że część środowiska rządowego postuluje rozwiązanie problemu tożsamości Mołdawian i formułowanie mołdawskiego narodu politycznego na wartościach europejskich i wspólnym dążeniu mieszkańców Mołdawii do integracji z UE. Nie wydaje się to optymalnym pomysłem, ponieważ eurointegrację popiera tylko niecała połowa osób zamieszkujących Mołdawię, zaś w przypadku samych mniejszości to poparcie jest zdecydowanie niższe. Postawy antyunijne inspiruje i podsyca Rosja, wielu przedstawicielom mniejszości narodowych UE negatywnie kojarzy się z kryzysem ekonomicznym i brakiem pomysłu na rozwiązanie kryzysu syryjskiego związanego z falą uchodźców. Badacze zwracają również uwagę, że polityka etniczna prowadzona przez mołdawskie władze centralne na terytorium znajdującym się

zwiąsk, szkolnictwo mniejszości narodowych, reptrywatywacja, reprezentacja polityczna mniejszości w samorządach terytorialnych oraz parlamencie.

¹⁹ A. Bobryk, Z. Kurcz, *Polityka etniczna Litwy*, w: H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Baluk (red.), *Polityka etniczna: próba...*, s. 239-240; Zob. także: M. Kosman, *Z polsko-litewskiej przeszłości. Studia i szkice*, Warszawa 2012; K. Buchowski, *Litwomani i polonizatorzy. Mity, wzajemne postrzeganie i stereotypy w stosunkach polsko-litewskich w pierwszej połowie XX wieku*, Białystok 2006; E. Kuzborska, *Sytuacja prawna mniejszości narodowych na Litwie w kontekście międzynarodowych i ponadnarodowych standardów ich ochrony*, Warszawa 2012.

²⁰ Zob. I. Józwiak, *Między Rosją a Rumunią – koncepcje narodu mołdawskiego*, „Etnografia Polska” 2007, z. 1-2; D. A. Zabarah, *Nation and Statehood in Moldova*, Wiesbaden 2011.

²¹ Wspomnieć należy, że podziały wzmocnił i uwidocznił kryzys ukraiński lat 2013/2014. Część ludności rosyjskojęzycznej z Mołdawii otwarcie wspierała i wspiera działania rosyjskie, mimo że realizacja scenariusza ukraińskiego groziła również państwu, w którym mieszka. A. Andrievskij, *Russkożyczyne Moldovy: svoi ili čužye*, 28.04.2014, <http://www.ava.md> (11.05.2016).

²² M. Kosienkowski, *Polityka etniczna Mołdawii*, w: H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Baluk (red.), *Polityka etniczna: próba...*, s. 286-287; Zob. także: B. Zaniuk, *Linie podziałów politycznych w Republice Mołdawii – aspekt tożsamościowy*, w: M. Kosienkowski (red.), *Spotkania polsko-mołdawskie. Księga poświęcona pamięci Profesora Janusza Solaka*, Lublin 2013.

pod ich kontrolą jest szczególnie istotna w kontekście uregulowania konfliktu naddniestrzańskiego²³.

W kwestii rozważań nad polityką etniczną współczesnych państw Europy Wschodniej oczy naukowców i badaczy tego zagadnienia coraz częściej kierują się w stronę Ukrainy. Wydaje się, że zajęcie Krymu przez Federację Rosyjską oraz walki w Donbasie zamknęły definitywnie ważny etap polityki etnicznej Ukrainy. Jego istotą było pojednanie pomiędzy wszystkimi grupami etnicznymi, oparte na uniwersalnych zasadach państwa prawnego. W warunkach konfliktu etnicznego oraz zagrożenia dla suwerenności i integralności terytorialnej państwa, polityka ta nabiera szczególnej rangi i znaczenia. Jej głównym celem staje się neutralizacja separatyzmów etnicznych, odbudowa pokoju i przezwyciężenie podziałów etnicznych, a także włączenie mniejszości do życia społeczno-politycznego²⁴. Przed Ukrainą i jej polityką etniczną stoją nowe, poważne wyzwania, takie jak odbudowa i stabilizacja systemu politycznego, w tym bezpieczeństwa narodowego, obrona suwerenności oraz integralności terytorialnej, normalizacja stosunków z sąsiadami²⁵.

Warto w tym miejscu dodać, że sytuacja etniczna i kulturowa na Ukrainie to nie tradycyjne dla wielu krajów współistnienie dominującej kultury „narodu tytularnego” oraz licznych „uciśnionych” kultur i subkultur mniejszości, lecz panowanie dwóch tradycji kulturowych – ukraińskojęzycznej i rosyjskojęzycznej, w których terytoria występowania nakładają się. Mechanizmy dominacji są dla każdej z tych dwóch tradycji przeciwne. Praktyki ukraińskojęzyczne są zakorzenione w tradycyjnej kulturze chłopskiej, a w wielu sferach publicznych (oświata, media, sprawowanie władzy) istnieją one lub są utrwalane dzięki aktywności państwa. Natomiast praktyki rosyjskojęzyczne w wielu sferach funkcjonują i dominują dzięki mechanizmom rynkowym: istnieniu obok Ukrainy znacznie potężniejszego, wielowymiarowego rynku rosyjskiego²⁶.

Obserwacja polityki etnicznej państw Europy Wschodniej, w których w ostatniej dekadzie XX w. zaszły daleko idące zmiany polityczne (np. upadek ZSRR), prowadzi do wniosku, że ze względu na szczególne uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne państw, niektóre z nich poszerzają istotę i zakres podmiotowy oraz przedmiotowy

²³ M. Kosienkowski, *Polityka etniczna...*, w: H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Baluk (red.), *Polityka etniczna: próba...*, s. 326-327; K. Calus, *Gaugazja: rosnący separatyzm w Mołdawii?*, „Komentarze OSW”, 10.03.2014, <http://www.osw.waw.pl> (17.05.2015); M. Kosienkowski, *Naddniestrzańska Republika Mołdawia. Determinanty przetrwania*, Toruń 2010; Na temat konfliktu naddniestrzańskiego piszą również: P. Oleksy, *Moldawski nacjonalizm vs. naddniestrzańska państwowotwórczość. Przesłanki społecznej mobilizacji w konflikcie naddniestrzańskim*, „Sensus Historiae” 2013, nr 2; Z. Cierpiński, *Przyczyny konfliktu w Naddniestrzu*, w: P. Adamczewski (red.), *Konflikty na obszarze byłego ZSRR*, Poznań 2009.

²⁴ Zob. M. Riabczuk, *Dwie Ukrainy*, Wrocław 2005.

²⁵ N. Teres, A. Jakubowski, *Polityka etniczna Ukrainy*, w: H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Baluk (red.), *Polityka etniczna: próba...*, s. 481.

²⁶ N. Honczarenko, M. Kusznariowa, *Szkola inszuwania*, „Krytyka” 2001, nr 4, s. 20.

polityki etnicznej, uwzględniając jako jej adresatów, poza mniejszościami narodowymi i etnicznymi, także naród tytularny oraz diasporę. Dotyczy to szczególnie tych państw, które uzyskały bądź odzyskały niepodległość i których elity polityczne mają poczucie zagrożenia suwerenności – państw o zróżnicowanym składzie etnicznym, niezakończonych procesach kształtowania narodu tytularnego oraz licznych, zwartych i dobrze zorganizowanych skupiskach swych rodaków, szczególnie w państwach ościennych²⁷. Dodać należy, że poszczególne państwa Europy Wschodniej, bazując na swojej specyfice i wykorzystując różne koncepcje ustrojowe, całkowicie lub częściowo zmieniły swoje oblicze²⁸. Niektóre z nich osiągnęły na tej drodze liczne sukcesy (np. Litwa), inne stoją przed podstawowymi problemami właściwymi transformacji społeczno-polityczno-gospodarczej (np. Białoruś, Ukraina).

Reasumując, polityka etniczna, rozumiana w kategoriach polityki publicznej adresowanej do mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkujących dane państwo, stanowi niezwykle istotny element polityki wewnętrznej i zagranicznej oraz polityczno-kulturowej tożsamości wszystkich niejednorodnych etnicznie i kulturowo państw regionu Europy Wschodniej²⁹.

Dr Magdalena Karolak-Michalska, Wyższa Szkoła im. Bogdana Jańskiego w Warszawie
(magdalenakarolak@wp.pl)

Słowa kluczowe: polityka etniczna, etnopolityka, Europa Wschodnia, mniejszości narodowe, Ukraina, Białoruś, Mołdawia, Litwa

Keywords: ethnic policy, ethnopolitics, Eastern Europe, ethnic minorities, Ukraine, Belarus, Moldova, Lithuania

ABSTRACT

This article aims to deepen the analysis of the status of ethnopolitics in Eastern European countries – Belarus, Lithuania, Ukraine and Moldova. In the first part of the discussion the author explores the concept of „ethnopolitics”, indicating that it pertains to the relationship between ethnicity and politics. Showing the main objectives of ethnic policy she states that they can be classified into two groups: 1) concerning inter-ethnic relations; 2) targeted to specific entities (ethnic groups and the state in which they reside). Later in the article the author examines the ethno policy in the region, in practice, revealing its conditions and determinants at an intra-state and international level. It indicates the current balance of ethnic policies of selected countries in the region, the potential develop-

²⁷ R. Zenderowski, H. Chałupczak, W. Baluk, *Polityka etniczna: próba...*, s. 94.

²⁸ Więcej na ten temat: H. Chałupczak, M. Pietraś, P. Tosiek (red.), *Europa Środkowo-Wschodnia w procesach transformacji i integracji. Wymiar polityczny*, Zamość 2010; R. Zenderowski (red.), *Europa Środkowa: wspólnota czy zbiorowość?*, Wrocław-Warszawa-Kraków 2004.

²⁹ Zob. na temat odsetka członków narodu tytularnego w poszczególnych państwach Europy Środkowo-Wschodniej w XX i XXI w.: R. Zenderowski, H. Chałupczak, W. Baluk, *Polityka etniczna: próba...*, s. 12 i nast.

ment of these policies. In the final part of the study she notes that in the discussions on the role of ethnopolitics in the countries and in the regions, there are voices that ethnic policy in Eastern Europe is an extremely important element of the basic functions of the states and the region, including the central phenomenon of the construction, reconstruction and strengthening of national identity. What is particularly important, ethnopolitics, understood in terms of public policy addressed to national and ethnic minorities living in the country, it is an important backbone of domestic and foreign policy, and the political and cultural identity of all ethnically and culturally heterogeneous countries of Eastern Europe.